

S p r a w o z d a n i a

Janusz Sierosławski, Antoni Zieliński
Zakład Badań nad Alkoholizmem i Toksykomaniami
Instytutu Psychiatrii i Neurologii w Warszawie

SYMPOZJUM NAUKOWE PT: „SZACOWANIE ROZMIARÓW NARKOMANII: METODY I STRATEGIE BADAWCZE” Strasbourg, czerwiec 1996

Symposium zostało zorganizowane przez Grupę Pompidou (Rada Europy) i Europejskie Centrum Monitorowania Narkotyków i Narkomanii (EMCDDA). Zgromadziło ono kilkudziesięciu badaczy z 29 krajów Europy oraz Stanów Zjednoczonych a także reprezentantów takich organizacji międzynarodowych jak Rada Europy, Komisja Europejska, UNDCP. Głównym celem spotkania była wymiana doświadczeń i ocena stopnia rozwoju metod szacowania rozmiarów narkomanii na poziomie lokalnym i krajowym a także szeroka dyskusja metodologiczna. Kwestia rozmiarów narkomanii od dawna zaprzęta uwagę badaczy i jest przedmiotem zainteresowania polityków i opinii publicznej. Jak wiadomo określenie liczby narkomanów nie jest sprawą prostą. Nie jesteśmy w stanie, z oczywistych powodów, policzyć wszystkich osób uzależnionych. Narkomanów, przynajmniej w znacznej części, określa się jako populację ukrytą (hidden population). Chcąc poznać jej wielkość skazani jesteśmy na dokonywanie oszacowań. Chociaż na gruncie epidemiologii tego zjawiska wypracowano wiele metod szacowania, wszystkie one nie dają precyzyjnych wyników i nadal są przedmiotem metodologicznej refleksji. Jej celem jest poszukiwanie sposobów poprawy stopnia dokładności i pewności estymacji.

W trakcie pięciodniowych obrad poruszono szereg ważnych zagadnień z zakresu metodologii szacowania rzeczywistej liczby narkomanów w populacji jak i stopnia oraz warunków użyteczności oszacowań w kształtowaniu polityki społecznej wobec narkomanii. Tej ostatniej kwestii poświęcone były sesja otwierająca obrady zatytu-

lowana: „Rozpowszechnienie a polityka” i jedno zajęcia warsztatowe nazwane „Relacje między badaniami nad rozpowszechnieniem a polityką”. Wykazały one, że w większości krajów europejskich oszacowania wypracowane przez badaczy mają niewielki wpływ na politykę wobec narkomanii. Przyczyn tego stanu rzeczy należy upatrywać po części w słabej wiarygodności i braku precyzji oszacowań a po części we właściwościach polityki, która budowana jest raczej na bazie ideologii, niż na podstawie naukowej diagnozy. Często decyzje polityczne wyznaczane są przez bieżące potrzeby a nie długofalową strategię, która powinna opierać się na naukowych podstawach. Budowa ścisłej współpracy między badaczami a politykami społecznymi dla rozwoju polityki informacyjnej odnośnie narkomanii wymaga podjęcia wysiłków przez obie strony. Wobec badaczy trzeba również sformułować postulat uwzględnienia w badaniach tych aspektów zjawiska, które są szczególnie istotne z perspektywy praktyków. Jest to podstawowym warunkiem aplikacyjnej wartości wyników.

Obrady wokół podstawowego wątku sympozjum, jakim były metody szacowania zorganizowane były w postaci sesji metodologicznych dotyczących poszczególnych metod szacowania oraz sesji, na których prezentowane były doświadczenia poszczególnych krajów w szacowaniu rozmiarów zjawiska na poziomie lokalnym i narodowym.

Na kolejnych sesjach metodologicznych dyskutowane były następujące zagadnienia:

- wynajdywanie przypadków (case-finding),
- metoda wielokrotnych losowań (capture-recapture),
- metoda oparta na wskaźniku zgonów narkomanów (addict death multipliers),
- techniki nominacyjne (nomination techniques),
- porównywanie i integrowanie różnych metod (comparing and integrating different methods).

W referatach i dyskusji wiele miejsca zajęły kwestie definicyjne. Precyzyjne zdefiniowanie szacowanego zjawiska, zarówno na poziomie teoretycznym jak operacyjnym stanowi wstępny warunek poprawności i sensowności całego przedsięwzięcia. Każda liczba nabiera sensu dopiero wtedy, gdy dokładnie wiemy do czego się odnosi. Nawet niewielka zmiana w definicji obiektów, może dać w efekcie zupełnie inne liczby. Kwestia ta ma też podstawowe znaczenie dla porównań międzynarodowych. Różnice w definicjach na poziomie poszczególnych krajów wynikają zarówno z innych tradycji badawczych, czy różnic w systemach statystycznych jak również z narodowej specyfiki zjawiska. W porównaniach międzynarodowych należy zatem ze szczególną uwagą odnosić się do precyzji definicji nie zapominając o kulturowym uwikłaniu zjawiska.

Na pozostałych sesjach prezentowane i dyskutowane były doświadczenia Niemiec i Polski w odniesieniu do oszacowań prowadzonych na poziomie kraju oraz Węgier (Budapeszt), Anglii (Londyn) i Francji (Tuluza) w odniesieniu do poziomu miasta. Polskie osiągnięcia na tym polu lokują nasz kraj wśród państw zaawansowanych w badaniach epidemiologicznych. Dyskusja nad naszym referatem wykazała, że w Polsce udoskonalenia wymagają systemy zbierania danych statystycznych, szcze-

gólnie policyjnych. Dane z lecznictwa psychiatrycznego na temat narkomanii są również niewystarczające, brakuje systemu nastawionego specyficznie na ten problem. Nasze doświadczenia z zastosowaniem metody „capture-recapture” na poziomie lokalnym do weryfikacji przelicznika stosowanego na poziomie krajowym znalazły uznanie i były rekomendowane jako jedna z dróg do dochodzenia do oszacowań ogólnokrajowych.

Symposium dostarczyło też okazji do przedyskutowania perspektyw współpracy międzynarodowej na polu badań epidemiologicznych. Na dwóch zajęciach warsztatowych rozważano możliwości wspólnych, porównywalnych badań: na jednym - na poziomie krajowym, na drugim - lokalnym.

Referaty i dyskusje podczas symposium pozwalają na sformułowanie kilku generalnych wniosków:

– Na obecnym etapie rozwoju nauki nie jest możliwe dostarczenie jednej, precyzyjnej liczby narkomanów, można jedynie zbudować przedział, w którym takie „najlepsze” oszacowanie będzie się z określonym prawdopodobieństwem znajdować.

– Ważniejsza od oszacowania globalnej liczby narkomanów wydaje się charakterystyka zjawiska w całej jego złożoności, estymacji powinna zatem podlegać raczej liczba specyficznych kategorii narkomanów, czy rozmiarów poszczególnych problemów z uwzględnieniem demograficznego i terytorialnego zróżnicowania.

– Użyteczność poszczególnych metod jest silnie zależna od lokalnych warunków.

– Konieczne jest dalsze doskonalenie trafności i rzetelności poszczególnych metod szacowania.

– W wielu krajach (w tym w Polsce) istnieje potrzeba poprawy jakości danych statystycznych służących jako podstawa do oszacowań.

Namacalnym efektem symposium będzie przygotowywana obecnie do druku naukowa monografia zawierająca wskazówki do stosowania poszczególnych metod i kryteria ich naukowej poprawności. Będzie ona dostępna na wiosnę 1997 roku.